

ARCHIVUM ANATOLICUM (ArAn)	17/2	2023	371-392
----------------------------	------	------	---------

ROMALI DUYGUSAL BİR AŞK *ELEGEIA*'SI *PUELLA*'SI OLARAK HOMEROS'UN TUTSAK KADIN KAHRAMANI BRISEIS

Rukiye ÖZTÜRK*

Ayşe YAKUT**

Makale Bilgisi

Başvuru: 17 Kasım 2023

Kabul: 09 Aralık 2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Info

Received: November 17, 2023

Accepted: December 09, 2023

Öz

Homer'un *İlyada* destanının görünmez kahramanlarından biri olan *Briseis*, Destanın açılışında *Troyalılar* ve *Akhalar* arasında on yıldır devam eden ve bir türlü sona ermeyen *Troya* savaşının nedeni olarak gösterilen *Akhilleus*'un öfkesinin sebebidir. *Akhilleus*'un öfkesinin sebebi ise, savaş ganimeti olarak aldığı *Briseis*'i *Agamemnon*'a vermek zorunda kalmasıdır. *İlyada*'daki bu önemli rolüne rağmen *Homer*'ta *Briseis*'in duygularına ya da karakterine yer verilmemiş, *Briseis* yüz yıllarca sessiz kalmıştır ta ki *Ovidius Heroides* adlı yapıtını yazıncaya dek. *Ovidius*, mektup biçiminde kurguladığı bu yapıtında mitolojiden seçtiği kadın kahramanlara yer vermiş ve onlara hikayelerini kendi ağızlarından anlatma fırsatı tanımıştır. *Ovidius*, *Heroides*'in üçüncü mektubunu *Briseis*'e ayırmış onun *Akhilleus*'a olan duygularını dile getirmesine imkân tanımıştır. Bu çalışmada *Homer*'un gölgede kalmış kadın kahramanı *Briseis*'in *Ovidius*'un ellerinde nasıl baştan şekillenip yeni bir kimlik kazandığını göstereceğiz.

Anahtar kelimeler: *Homer*, *Ovidius*, *Briseis*, *Heroides*, *İlyada*, mektup.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. ozturkr@ankara.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7368-3346.

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. asonmez@ankara.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9448-463X.

Briseis, the Homeric Captive Woman as a Roman Emotional Elegiac Puella

Abstract

Briseis, one of the invisible heroes of Homer's Iliad, is the cause of Achilles' anger, which is shown at the opening of the epic as the cause of the Trojan war, that has been going on for ten years between the Trojans and the Achaeans and has never ended. The reason for Akhilleus' anger is that he had to give his own concubine Brises, to Agamemnon. Despite this important role in the Iliad, Homer does not mention her emotions or character, and she remained silent for hundreds of years until Ovid wrote his work called Heroides. In this epistolary work, Ovid selected heroines from mythology and gave them the opportunity to tell their own stories in their own words. He devoted the third letter of the collection to Briseis, allowing her to express her feelings for Akhilleus. In this study, we will show how Homer's overshadowed heroine, Briseis, was reshaped and gained a new identity in the hands of Ovid.

***Keywords:* Homer, Ovid, Briseis, Heroides, Iliad, letter.**

Heroides ya da *Epistulae Heroidum*, Ovidius tarafından, Yunan ve Roma mitolojisinin mağdur kadın kahramanlarının diliyle yazılmış düşsel şiir mektuplardır.¹ Mektuplarda kendilerine kötü davranılan, ihmal edilen veya terk edilen kadın kahramanlar (Penelope, Phyllis, Briseis, Phaedra, Oenone, Hypsipyle, Dido, Hermione, Deianira, Ariadne, Canace, Medea, Laodamia, Hypermnestra) sevgililerine seslenir. Koleksiyonda üç tane de karşılıklı yazılmış mektup vardır (Paris'ten Helene'ye ve Helene'den Paris'e, Leander'den Hero'ya ve Hero'dan Leander'e, Acontius'tan Cydippe'ye ve Cydippe'den Acontius'a).

Ovidius, *Ars Amatoria* adlı yapıtında *Heroides* ile “*ille novavit opus*” (Ov. *Ars am.* III.345-46) yeni bir yazınsal türün babası olduğunu iddia eder, iddiasında haklıdır: *Heroides* edebiyatta yeni bir türdür.² Ovidius,

¹ Kadın karakterler içinde mitolojik olmayan tek karakter Sappho'dur. Sappho, Phaon isminde oldukça genç ve yakışıklı bir gence tutkuyla, saplantı derecesinde aşık olur fakat aşkına karşılık bulamaz. Phaon, Sappho'yu terk edip Sicilya'ya gider. *Heroides*'teki Sappho'nun mektubu Phaon'a karşı duyduğu tutkulu aşkı, onun kendisini terk edince, düştüğü acı veren durumu, yitirdiği yaratıcılığını ve onu geri dönmeye ikna etme çabalarını içerir.

² Arethusanın kocası Lycotas'a yazdığı mektup olan Propertius'un (IV.3) şiiri Ovidius'a *Heroides*'i yazmasında ilham olmuş olabilir. Ancak konu benzer olmasına rağmen Ovidius'un kompozisyonu büyük ölçüde farklıdır. Propertius'un şiirinde sahne mitolojik

mektup stilini kullanarak, kendisi için ünlü mitosları yeniden oluşturma; kadın kahramanlar için de mektupları kurgusal olarak onlara yazdırarak hikayelerini kendi sözleriyle anlatma fırsatı verir. Bu sayede yeni bir anlatım yöntemi oluşturmuş olur. Kahramanların her biri, çeşitli nedenlerle sevgililerinden fiziksel olarak ayırdır; aralarındaki mesafe ve ayrılık, mektupları etkili bir köprü kurma aracı haline getirir. Bazı kahramanlar için mesafeyi ortadan kaldırma isteklerini ifade edebilmenin tek yolu bu mektuplardır.³ Mektupların yazılma anı ve yazılma motivasyonları da önemini artırır. Ovidius, her hikâyede kritik bir an seçer ve bu zamanlama mektubun gücünü vermeye yardımcı olur.⁴ Örneğin, Penelope mektubunu, oğlu Telemakhos'un babasından haber alabilmek için gittiği Pylos ve Sparta'dan döndükten sonra Odysseus'un sarayındaki talipleri öldürmesinden bir gün önce yazar. Penelope, Telemakhos'tan tüm Yunan önderlerinin vatanlarına döndüğünü, Odysseus'un ise Kalypso'nun adasında tutulduğunu öğrenmiştir; bu yüzden mektubunu, kafasında Odysseus'un onu aldatıp aldatmadığı endişesi ve isteyerek geri dönmediği şüphesiyle kaleme alır. Odysseus'a karşı duyduğu kızgınlık, aldatılma korkusu ve gelecek endişesi mektubuna yansır.⁵

Ovidius'un aşk konulu eserlerinin en önemli kaynağı eski Yunan mitoslarıdır. Mitolojiye yeni bir yorum getirdiği *magnum opus*'u *Metamorphoses*'ten önce yazdığı *Heroides*'in içeriğini de mitoslar oluşturur. Kullandığı örnekleri, Kallimakhos başta olmak üzere Hellenistik şiirden, Yunan tragediyalarından ve Catullus ile Vergilius gibi Latin ozanlarından alır. Hypermestra için Aiskhylos'u, Hermione ve Deianeira için Sophokles'i, Phaiadra, Laodamia ve Medea için Euripides'i örnek alır. Dido için Vergilius'tan, Ariadne için Catullus'tan yararlanır. Penelope ve Briseis için ise Homeros'u kullanır. Kahramanlar ve içinde buldukları şartlar mitoslardan alınsa da, sevgiliden uzak olmanın verdiği acı, sevgiliyi suçlama, ağlama, yalvarma, eşin ya da sevgilinin sadakatsizliğinden yakınma ve sevgiliyi ihanetle suçlama gibi birçok unsur Latin *elegeia*'sının izlerini taşır.⁶ *Heroides*'te Ovidius, Latin aşk *elegeia*'sına yeni bir boyut katar, tema

---

değil günceldir; kadın, Yunanca ismine rağmen Romalı bir *matrona*'dır; kocası ise Roma imparatorluğunun sınırlarında savaşan bir Roma askeridir.

³ Michael Trapp, *Greek and Latin Letters: An Anthology with Translation*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 39.

⁴ Duncan F. Kennedy, "The Epistolary Mode and the First of Ovid's *Heroides*," *The Classical Quarterly* 34 (1984): 413.

⁵ Akçay Nilüfer, *Ovidius'un Heriodes Eserinde Kadın Doğası*, (İstanbul, 2008):43.

⁶ Nilüfer Akçay, *Ovidius, Heroides, Kadın Kahramanların Aşk Mektupları*, (İstanbul: Kabalıcı,2011),16.

ve çeşitlilik kavramını genişletebildiği ölçüde genişletir, destan ve tragedyanın karakterlerini ve konularını *elegeia* için yeniden yaratır.⁷

Briseis mitosunu, dolayısıyla Briseis'in karakterini Ovidius'un nasıl şekillendirdiği konusuna geçmeden önce Briseis'in Ovidius'tan önce edebiyatta nasıl yer aldığını inceleyeceğiz.

Homeros'un Tutsak Kadın Kahramanı Briseis

Briseis, Homeros'un *İlyada* destanının görünmez kahramanlarından biridir. Destanın açılışında Troyalılar ve Akhalar arasında on yıldır devam eden ve bir türlü sona ermeyen Troya savaşının nedeni olarak gösterilen Akhilleus'un öfkesinin sebebidir, şöyle ki Apollon rahibi Khryses'in kızı Khryseis, Agamemnon'a ganimet olarak verilmiştir ancak kızın babası kızının kendisine geri verilmesi için bir sürü kurtulmalık getirmiş, kız için Agamemnon'a ve Akha ordusuna yalvarmıştır ancak Agamemnon kızını vermemiştir. Bunun üzerine Apollon Akhaların ordusuna bir salgın musallat etmiştir. Apollon'un öfkesini yatıştırmak ve verdiği salgını önlemek için bir kâhine başvurulmuş ve vebadan kurulmanın tek yolunun Agamemnon'un Khryseis'i babasına geri vermesi olduğu anlaşılmıştır, ancak kral Agamemnon önce bunu kabul etmemiştir (Hom. *Il.* 1.365-384). Daha sonra ise, Akhilleus'un ganimeti olan Briseis'in kendisine verilmesi karşılığında ikna olmuştur. İşte Homeros'un yüce destanının açılışında yer verdiği ve yiğitlerin kurda kuşa yem olmasına sebep olduğunu dile getirdiği öfkenin nedeni, Briseis'in Akhilleus'un elinden alınmasıdır. Bu savaşın görünürde seyrini değiştiren, tutsak bir kadın olan Briseis'tir.

Aslında Kahramanlık Çağı mitoslarına bakıldığında erkek hegemonyasının baskın olduğu ve kadın kahramanların bu hegemonyanın gölgesinde kaldığı kabul gören bir görüştür. Yunan Edebiyatı'nın ilk eserleri olarak kabul edilen *İlyada* ve *Odyseia*'nın yaratıcısı Homeros'un da anlatısı boyunca odak noktası erkeklerin kahramanlıklarıdır, ancak savaşın seyrini etkileyen kavga sahnelerinin baş kahramanlarının kadınlar olduğu görülür.⁸ Örneğin, Troya Savaşı'nı konu edinen bir savaş destanı olarak *İlyada* denilince akla gelen ilk isimlerden biri şüphesiz Helene'dir. Troya kralı Priamos'un oğlu Paris'in konuk olarak sarayına gittiği Sparta kralı Menelaos'un karısı Helene'yi kaçırması ve Troya'ya getirmesi savaşın

⁷ Sara Mack, *Ovid*, (New Haven and London: Yale University, 1988), 70.

⁸ Patricia E. Easterling, "Men's κλέος and Women's γόος: Female Voices in the Iliad", *Journal of Modern Greek Studies* 9/2 (1991): 146.

başlama nedenidir (*causa belli*).⁹ Burada bir kadının savaş nedeni olarak sunulduğu görülmektedir, ancak bu Homeros'un kendi düşüncesi değildir, sözlü gelenekten gelen bir aktarımdır. Yine de gerek böylesine büyük bir savaşın başlama nedeni olarak gösterilen Helene'nin kaçırılması olayı, gerekse savaşın sürüncemeye girmesine ve yiğitlerin ölümüne sebep olan Akhilleus'un öfkesinin kaynağı olarak gösterilen Briseis'in elinden alınması olayı, Homeros'tan sonra Eski Yunan düşüncesinde görülen kadın düşmanlığına çağrışım yapmaktadır. Ancak, hem *İlyada* hem de *Odysseia*'da kadın kahramanlarla ilgili sahneler bir bütün olarak detaylarıyla incelendiğinde, kadının toplumsal rolünün küçümsendiği veya kadının hakarete uğradığı bir sahne yoktur.¹⁰ Bu bağlamda sözde savaş nedeni olan Helene bile hakarete uğramaz, hatta bir yarı tanrıça gibi anlatılır, örneğin Menelaos'un bir eş olarak Helene'ye sahip olduğu için Zeus'un damadı olduğu söylenir (Hom. *Od.* 4.569). Homeros kadın ve erkeğin toplumsal rol alanlarının farklı olduğunu farkındadır, ama kadının konumunun olumlu yanlarına odaklanmayı tercih etmiştir.¹¹ Ayrıca *İlyada*'da Hektor'un karısı Andromakhe'yle arasında geçen sahne destanın en dokunaklı sahnelerinden biridir ve bir kadın olarak Andromakhe'nin duygu ve düşünceleri etkileyici bir şekilde tasvir edilmiştir. Hektor-Andromakhe arasındaki ilişki Homeros'un ideal evlilik anlayışının bir sembolüdür. *Odysseia*'da kadınların rolleriyle ilgili daha fazla örnek bulmak mümkündür; ilk akla gelen isim, üstün bir kadın olarak, dokuma konusundaki ustalığıyla ve sadık bir eş olarak sivrilen Penelope'dir.¹² Phaiakların ülkesinin anlatılarında kral Alkinoos'un eşi Arete'ye halkı tarafından gösterilen saygının vurgulanması dikkat çekicidir. Arete'nin, âdeta tarih öncesi zaman dilimindeki anaerkilliği çağrıştırmaya saygı gördüğü sıra dışı konumu,¹³ aslında Homeros'un kadınlarla ilgili olumsuz bir tutumda olmadığını gösterir.

Bu çalışmanın konusu olan Briseis, saydığımız bu kadınlardan farklıdır. Briseis, ailesinden koparılmış, yurdundan kanla alınmış bir tutsak kadındır. Briseis, Apollon rahibi Brises'in kızıdır. Epik dünyasında erkeklerin öldürülmesi ve kadınların yağmacı güçler tarafından tutsak alınması olağandır. Destanda Briseis Akhilleus'un kendine savaş ganimeti

⁹ *Il.* 2.161-163: “*Akhalar bu Troya'da, | baba toprağından, sevgili yurtlarından uzakta, | o Helene uğruna ölmediler miydi?*”. Bk. *Il.* 2.177; Steven Farron, “The Portrayal of Women in the Iliad”, *Acta Classica* 22, (1979): 15-16.

¹⁰ Marilyn B. Arthur, “Early Greece: The Origins Of The Western Attitude Toward Women”, *Arethusa* 6/1 (1973): 13.

¹¹ Arthur, “Early Greece”, 14.

¹² Easterling, “Men's κλέος”, 145.

¹³ Helene Whittaker, “The Status of Arete in the Phaeacian Episode in Homer's Odyssey”, *Symbolae Osloenses* 74/1, (1999): 140-141.

olarak aldığı, barakasında yaşayan bir tutsak olarak karşımıza çıkar: Akhilleus Troya Savaşı esnasında, Lyrnessos'u yıktığında, Briseis'in babası, annesi, üç erkek kardeşi ve kocası ölmüştür. Briseis *İlyada*'nın 19. Kitabında Patroklos'un yasını tutarken kendi ağzıyla yaşadıklarını anlatır (*Il.* 19.291-295). Homeros'un *İlyada*'sında Troya Savaşı'nın tutsak kadınları olarak adını andığı tek kişi, Briseis değildir; ancak, Briseis, Homeros'un duygularına birincil ağızdan yer verdiği (Patroklos'un ölüm sahnesinde) tek tutsak kadın olması bakımından önemlidir.

Briseis bir savaş tutsağı olarak Akhilleus'un barakasında yaşarken, bir gün Akhilleus ile Agamemnon arasında çıkan kavganın merkezi olur. Savaşın ilerleyen günlerinde Apollon'un öfkesini yatıştırmak ve yolladığı salgını önlemek için Agamemnon'un karşılığında Briseis'i isteyerek Tanrı rahibinin kızını geri vermeye ikna olmasıyla (*Il.* 1.183-184) Briseis'in hayatı alt üst olur. Savaşın seyrini değiştirecek olan bu olay Briseis'in de hayatını değiştirir. Briseis artık Agamemnon'un ganimeti olmuştur. Briseis'in Agamemnon'un ganimeti olduktan sonra onun barakasında bir kadın olarak yaşamına veya duygularına destanda yer verilmez. Ancak, Briseis'in Akhilleus'tan alınışı, Akhilleus'un onur ödülünün elinden alınışı demektir ve bu da Homeros kahramanı için ölüm kalım meselesidir, nitekim Akhilleus bu olaydan sonra birliğini alıp savaştan çekilir ve annesi deniz tanrıçası Thetis'e öcünü alması için yalvarır, Thetis de Akhilleus savaşa tekrar girmeden Akhaların asla zafer kazanamamaları yönünde Zeus'a yakarır, böylece savaş hem Akhaların hem de Troyalıların pek çok çok kayıp vermesiyle sonuçsuz şekilde uzayıp durur, Agamemnon gerçekten de yaptıklarından pişmanlık duyar, Akhilleus'un yanına elçiler gönderir, Briseis'i geri vereceğini söyler (*Il.* 9.132) ama Akhilleus hiçbirini umursamaz, ta ki can dostu Patroklos'un ölüm haberini alıncaya dek.

Briseis'in Akhilleus'un elinden alınması bir tür onur meselesi olmakla birlikte, destanın bir yerinde Akhilleus Briseis'e olan duygularından bahseder (*Il.* 9.334-345):¹⁴ “*el sürmedi hiçbirine, aldı yalnız benimkini, | aldı gönlümün sevdiği kadını elimden. | ... | sever, korur karısını duygulu, akıllı her adam. | ben de yürekte seviyorum benimkini, | kazanmışım onu ben kendi kargımla*”. Akhilleus burada Briseis'ten hem karısı hem sevdiği kadın hem de kargısıyla kazandığı bir ganimet olarak bahsetmektedir. Ayrıca destanda, Akhilleus'un “*o güzel saçlı kızı kendisine seçtiği*” söylenir (*Il.* 2.690-693); bu ifade de Briseis'in Akhilleus için sıradan bir tutsak kadın olmadığını düşündürmektedir. Ama destanda Akhilleus'un Briseis'in ismini andığı pek çok yerde duygularına ilişkin bir değini yoktur (örn. *Il.* 1.336-

¹⁴ Farron, “The Portrayal of Women”, 28.

337; 1.367-368; 1.379-381; 1.394). Hatta Patroklos'un ölüm haberini alır almaz savaşa geri katılan Akhilleus, Agamemnon'a şöyle der (*Il.* 19.56-61): “ne dersin, iyi mi ettik, Atreusoğlu, | iyi mi ettik, öfkeyi saktuk yüreğimize, | bir kadın için, yürek kemiren kavgaya girdik? | Lyrnessos'u yıkıp ele geçirdiğim gün, onu keşke, | Artemis bir okla öldürseydi geminin üstünde. | O zaman bu kadar çok Akhali, | düşman ellerinin altında, dişleriyle ısırılmazdı sonsuz toprağı, | ben öfkeyle uzak durduğum için savaştan”. Bu dizelerden, savaşın bu noktaya gelmesinin birincil nedeninin Akhilleus'un öfkesi olduğu ama alta yatan nedenin de bu öfkenin, inatlaşmanın kaynağı olarak sunulan Briseis olduğu anlaşılmaktadır.

Homeros için Briseis, sadece iki yiğit arasındaki kavganın, öfkenin nedeni değildir; aynı zamanda insani duyguları olan bir kadındır.¹⁵ Bunu şuradan anlamaktayız: Patroklos'un öldüğü gün Briseis, Akhilleus'un yanına döner. Briseis, Patroklos'u ölmüş bir halde görünce, ölünün üstüne kapanır, bağırır çağırır, göğsünü paralar, hıçkıra hıçkıra büyük bir ağıt yakar (*Il.* 19.287-300): “zavallı Patroklos'um, canım adam, | bu barakadan giderken seni diri bırakmıştım, | şimdi geri geldiğimde...ölü buluyorum seni | boyuna dert yüzü görmemiş kaderim. |...Akhilleus öldürdüğü gün kocamı benim, |... | bırakmamıştın beni ağlayayım, | diyordun Akhilleus'un karısı yapacağım seni, |... | Myrmidonlar arasında düğün dernek yapacağım. | Bu yüzden ağlıyorum sana boyuna, | sen her zaman tatlıydın, yumuşaktın bana karşı.” Homeros'un, Patroklos'un ölüm sahnesinde Briseis'e yüklediği bu rol ile Briseis'in duygularına dikkat çekmek istediği düşünülmektedir. Çünkü erkek kahramanların -Patroklos dışında- Briseis'in duygularına değer vermediği açıktır, örneğin *İlyada*'da hiç kimse Briseis'e hitap ederek konuşmaz. Ama bu dizelerle Homeros, Briseis'in hislerinin gerçekliğine ve yaşamının trajik oluşuna vurgu yapmakta ve tutsak kadın Briseis'i bir birey olarak karşımıza çıkarmaktadır.¹⁶ Homeros'un Briseis'e bir irade, bir birey olarak davrandığını gösteren bir yer daha vardır: *İlyada* 1. Kitapta, Briseis'in Akhilleus'un yanından ayrılarak Agamemnon'a gidişinin anlatıldığı kesitte, Agamemnon'a “istemeyerek” gittiği (*Il.* 1.348) ifade edilir.¹⁷

Aslında *İlyada*'da savaş tutsağı olan kadınların isimlerine yer verilmesi çok rastlanılan bir durum değildir. Tutsak kadınlar çoğunlukla “cariye” adıyla satır aralarında anılır, örneğin, Agamemnon Akhilleus'a barış eli uzattığında ona vereceği armağanlar arasında Lesboslu yedi cariye olduğunu söyler (*Il.* 9.128-134), Akhilleus Patroklos'un cenaze töreninde

¹⁵ Easterling, “Men's κλέος”, 146.

¹⁶ Farron, “The Portrayal of Women”, 29-30.

¹⁷ Farron, “The Portrayal of Women”, 30.

düzenlenen oyunlar için iki cariyeyi ödül olarak teklif eder (*Il.* 23.262-265). Bu gibi örneklerde ne kadınların ismi ne de kim oldukları bilgisi yer alır.¹⁸ Ancak savaş tutsağı olan, Apollon rahibinin kızı Khryseis ve Briseis'in adı ve kim olduklarına dair bilgiler destanda yer alır. Khryseis 1. Kitabın odak noktasıdır, ama duygu veya düşüncelerine yer verilen bir birey olarak değil, Tanrı rahibinin geri verilmeyen ve Agamemnon ile Akhilleus'un aralarındaki tartışmayı başlatan kız olarak geçer. Öte yandan Akhilleus'un yıkım getiren öfkесinin nedeni olarak gösterilen Briseis'in, bir kadın olarak duygularına birincil ağızdan yer verilіşi dikkate değerdir.

İlyada'daki bu önemli rolüne rağmen Briseis bir karakter olarak belirsiz kalır. Homeros sonrası Yunan Edebiyatı'nda da Latin Edebiyatı'nda¹⁹ da Briseis ile ilgili kısa anlatılar Homeros'a dayanmaktadır ve Briseis herhangi bir eserin ana kahramanı olmamıştır.²⁰ Ovidius'un *Heroides*'inin üçüncü mektubunda da, Agamemnon'un Akhilleus'a önerdiği hediyeleri sayılırken (*Ov. Her.* III.30-38) ve Briseis'in geçmişini andığı dizelerde (*Her.* III.47-50) Homeros etkisi bariz bir şekilde görülür. Briseis'in ağızından yazılan Ovidius'un bu mektubu Homeros'un başlatmış olduğu Briseis'in birincil ağızdan kısa konuşmasının devamı gibi düşünülebilir. Ancak şiir ana çerçevesi itibariyle bu etkinin tamamen uzağındadır. Briseis, Ovidius için üzerini kendi hayal gücü ile doldurabileceği bir nevi boş bir tualdir. Böylece Ovidius, Briseis'i Homeros'un tutsak kadını imajından sıyrarak Romalı duygusal bir kadına dönüştürür.

Ovidius'un "Romalı" Duygusal Kadın Kahramanı Briseis

Heroides'in üçüncü şiiri Briseis'in Agamemnon'un barakasından Akhilleus'a yazdığı ve Akhilleus'tan kendisini Agamemnon'un elinden alarak tekrar yanına götürmesini istediği bir şiir-mektuptur. Briseis, mektubun açılışında gözyaşları içinde Akhilleus'un yanından ayrıldığından ve Patroklos'un kendisini teselli ettiğinden söz eder, Akhilleus'un onu bırakmasını mazur görmeye çalışır ama bu kadar çabuk (*cito*) bırakmasına da içerlemiştir, Agamemnon'un barakasından kaçmayı bile planladığını ama korktuğu için yapamadığını da dile getirir. Akhilleus'un kendisini geri almak için herhangi bir girişimde bulunmamasına ve kendisine gönderilen elçilerin sunduğu armağanları almayarak öfkесini sürdürmesine kızgındır, bu noktada kendini "değersiz" görür. Sonra kendi yaşadığı acıları dile getirir: Babasını,

¹⁸ Farron, "The Portrayal of Women", 27.

¹⁹ Prop. II.8.29; *Ov. Rem. am.* 475.

²⁰ Biri Smyrnalı Quintus (3.544) ve diğeri Propertius (II.9.9) olmak üzere iki kaynakta Briseis, Akhilleus'un yasını tutarken betimlenir. Bu durum, Helenistik kökenli, Homeros'a ait olmayan bir Briseis öyküsünün var olabileceğini düşündürür. (Howard Jacobson, *Ovid's Heroides*, (Princeton, New Jersey: Princeton University, 1974), 17.

kardeşlerini, kocasını kaybedişi ve Akhilleus'un kendisini istememesi (*Her.* III.50-55). Akhilleus'a kendisini bırakmaması için yalvarır, “*Toprak yarılısın beni içine alsın ya da yıldırım ateşiyle yanıp kül olayım da bensiz yurduna gittiğini görmeyeyim*” der (*Her.* III.63-64). Tutsak olarak yaşayacaksa Akhilleus'la yaşamak istediğini, hatta Akhilleus kendisine layık biriyle evlenecek olsa bile onun yanında yaşamak istediğini dile getirir (*Her.* III.69-80). Agamemnon'un öfkesinden pişman olduğunu, Akhilleus'un da öfkesini bir kenara bırakmasını ister ve “*benim yüzümden kabaran öfken benim yüzümden dinsin*” der (*Her.* III.89-90). Bu dizelerde Homeros'un etkisi tartışmasıdır, ancak Briseis'in Akhilleus'un öfkesini ve bu öfkenin savaşı etkileyişini kendi bakış açısıyla, kendi ağzından dile getirmesi onun kadın kimliğiyle bir birey olarak yansıtılmasının önemli bir adımıdır. Homeros'ta da Ovidius'ta da Akhilleus'un öfkesinin nedeni Briseis, yani Akhilleus'un onur ödülünün elinden alınışıdır. Briseis'in Akhilleus'un barakasından ayrılışından Patroklos'un ölümüne ağıt yaktığı sahneye kadar olan süreçte, Agamemnon'un barakasındaki durumu, yaşamı, duyguları, kimliği destanda yer bulmamıştır, çünkü Homeros'un destanının baş kahramanı Briseis değil, Akhilleus'tur. Ama Ovidius'un dizelerinin baş kahramanı Briseis'tir, aşk acısı çeken bir kadın olarak Briseis. Briseis, Akhilleus'a “*daha fazla gecikerek merhametsizce, | zavallı kıza eziyet etme*” (*Her.* III.137-8), “*aşkına karşı beslediğim umudum ayakta*” (*Her.* III.142) der ve Akhilleus'un kendisini geri almasını dileyerek mektubunu bitirir.

Homeros'un *İlyada*'da savaşın seyrinde önemli bir rol yüklediği ama ağırlıklı olarak bir savaş destanı olması münasebetiyle kadın karakterin öznelliği hususunda zayıf düştüğü nokta, Ovidius'la kadın kimliği bağlamında önemli bir boyuta taşınmıştır. Ovidius kurguladığı bu duygu yüklü mektupla Briseis'e kendi hikâyesini anlatma fırsatı vererek Briseis'in, yani Homeros'un gölgede kalmış kadın kahramanının öznel sesi olmuştur. Yukarıda söylediğimiz gibi, Ovidius Briseis'i her şeyden önce bir birey olarak kadın kimliğiyle karşımıza çıkarmıştır, ikinci adım olarak da Briseis'i aşk acısı çeken “Romalı bir kadın” kimliğine büründürmektedir.

Öncelikle Ovidius'un *Heroides*'te yer alan bu mektubu Briseis-Akhilleus öyküsünün savaş hikâyesinden aşk hikâyesine geçişi olarak görülmelidir. Roma edebiyatı “Briseis ve Akhilleus” ilişkisinde, Briseis'i efendi-köle aşk ilişkisinin bir tür arketipi haline getiren bir görüşe sahipti. Nitekim Horatius arkadaşı Xanthias'ı bir *ancilla*'ya olan aşkından utanmaması konusunda teşvik eder ve Briseis-Akhilleus ilişkisini örnek gösterir: “*Utanma bir hizmetçi kıza âşık oldum diye Phocis'li Xanthias! | Kar beyazı teniyle köle Briseis, gözü kara Akhilleus'u cezbetmişti*” (*Hor., Carm., I.4.2-4*). Onun izinden giden Ovidius, *Amores*'te bir köleyle ilişkisini

mazur göstermeye çalışırken, “*Akhilleus bile köle Briseis’in güzelliğine vuruldu, | ...| krallara yakışan şey bana gelince neden ayıp olsun*” (Ov. *Am.* II.8.11-14) der.

Akhilleus da Latin aşk *elegeia*'sında ateşli bir âşık olarak betimlenir; Ovidius, *Amores*'te (*Am.* I.9.33-34) büyük kahramanların bile aşka kayıtsız kalmadığını söyler ve Akhilleus'u örnek olarak gösterir; “*Yüce Akhilleus, elinden alınan Briseis için yanıp tutuşuyor ve bir kenara çekiliyor.*”²¹

Heroides'teki Briseis'in mektubunda onunla Akhilleus aşkına dair açık ifadeler vardır. Mektubun başlarında Briseis'i Agamanon'a götürecektelçiler geldiğinde Briseis onlara teslim edilirken “*birbirlerinin gözlerine bakıp | aşkımıza ne olduğunu sessizce merak ediyorlardı*” (*Her.* III.9-16) der, burada ilginç bir şekilde Briseis, kendi duygularını başkalarının davranışlarını yorumlarken onlara yansıtır. Mektubun sonlarına doğru da Akhilleus'a bu sefer açık bir biçimde “*aşkına karşı beslediğim umudum ayakta*” (*Her.* III.142) ve “*bana duyduğün aşk bıkkınlığa dönüştüyse*” (*Her.* III.139) der. Yani aslında kendisi Akhilleus'un kendisine âşık olduğunu düşünür ve mektuptaki tüm motivasyonunu bunun üzerine oluşturur.

Ovidius'un *Heroides*'deki mektubunun özünü oluşturan efendi-köle ilişkisidir.²² Ovidius, Briseis'le Akhilleus arasındaki aşkı kendisine en çarpıcı görünen iki yönüyle yani aşkın gücü ve soylu bir erkeğin alt sınıftan bir kadına duyduğu aşka örnek göstermek için kullanır.²³ Akhilleus ve her ne kadar soylu bir aileden geliyor olsa da artık “tutsak bir köle” olan Briseis, Ovidius'un *Heroides*'ten önce yazmış olduğu aşk *elegeia*'sı türündeki ilk yapıtı *Amores*'te yer alan âşık ozan-köle kadın aşkı göz önünde tutulduğunda, bir aşk hikayesi oluştururken *prima facie* uygun birer karakterdir.

Bu durum aynı zamanda Latin aşk *elegeia*'sından genel temalarından “*servitium amoris*”le de ilişkilidir. Latin aşk *elegeia*'sında *servitium amoris* yani “aşkın köleliği” kavramı aşkın karşı konulamaz gücü karşısında ona boyun eğmeyi ve bir nevi aşka köleliği gönüllü olarak kabul etmeyi ifade eder. Bu, âşığın alçakgönüllülüğünün ve aşağılanmasının, aşk adına cezalara katlanmaya ve gerçek hayatta yalnızca köleye özgü ve özgür bir adama hiçbir şekilde layık olmadığı düşünülen görevleri üstlenmeye

²¹ Ayrıca bk. Prop. II.8.29-30; *Yalnız kalan Akhilleus bile, eşi elinden alındığında, | silahlarını öylece bıraktı çadırında.*

²² Mack, *Ovid*, 70.

²³ Jacobson, “Ovid's *Heroides*”, 17

istekli olduğunun bir ifadesidir.²⁴ Bu nedenle, doğası gereği romantik-duygusal bir figürdür, çünkü sevgiyi gerçeklikle tüm ilişkisini kopararak idealleştirir ve belki de şairleri kendi hayal güçlerinden yaratılmış bir fantezi dünyasına taşır.²⁵ Âşık, bir köle gibi zorluklara katlanmaya hazır olmalı ve bunları bir köle alçakgönüllülüğüyle kabul etmelidir. Tibullus, Nemesis'e olan aşkını “zincirler ve kölelik” olarak tanımlar (Tib. II.4.1-4); Delia da aşkıyla onu sıkı sıkı zincire vurmuştur (Tib. I.1.55). Ovidius da aşkın hazzına sahip olacaksa sert zincirlere bağlanmaya gönüllüdür (*Am.* I.6.51); sevgilisini incittiğinde, ellerinin itaatsiz bir köleninkiler gibi zincirlenmesi için dua eder (*Am.* I.7.1-2). Cynthia'dan geçici bir uzaklaşma döneminde, kendine acıma anında, Propertius başka hiçbir kadının sevgisinin tatlı zincirlerini boynuna vurdurmayacağını söyler (Prop. III.15.9-10). Bazen de *servitium amoris*, zincirlerden bile daha sert bir görünüme bürünür. Ovidius'un, *Ars Amatoria* adlı yapıtında sevgiliye verdiği talimatlar arasında, bir köle gibi, sevgilisinin hakaretlerine ve kırbaçlarına katlanmayı ve köleye özgü bir teslimiyetle onun ayaklarını öpmeyi öğrenmesi de yer alır. (*Ars am.* II.533-534). Elleri arkadan bağlı olan Tibullus, aşkın gücünü bizzat aşk tanrıçası Venus'un kırbaçlarından öğrenmiştir; zincirlere ve kırbaçlara boyun eğmeyi asla reddetmeyecektir. (Tib. I.8.5-6; 2.3.80). Böylece bir aşk öğretisi haline gelen sevgilinin, kölenin görevlerini yerine getirmesi gerektiğini ve yalnızca köleye yakışan ceza biçimlerine boyun eğmesi gerektiğini düşünen *elegeia* şairi *servitium* terimini *amor*'un eşanlamlısı olarak kullanır ve bunu yaparken alçakgönüllülük, aşağılanma ve acı çekme gibi tüm çağrışımlarıyla birlikte kölenin dünyasını aklına getirdiğinde nihai gelişimine ulaşır.²⁶

Heroides'teki bu mektupta, Briseis-Akhilleus ilişkisi *servitium amoris* çerçevesi içine yerleştirilmiştir. Onun tüm bileşenleri-alçakgönüllülük, aşağılanma ve acı çekme - Briseis'in sözlerinde görülür. Bununla birlikte Ovidius burada kavramla oynar ve kavramı *elegeia*'dakinin tersine işler. Şöyle ki; *elegeia*'da âşık erkek soylu sınıftandır ve sevdiği genelde alt sınıftan gelen kız için kölelik yapmaya gönüllüdür. Yani normal hayattaki sosyal statüleri tersine çevrilmiştir. Burada ise âşık kız, Briseis köledir; Akhilleus ise soyludur. Ancak Briseis, kendisini köle olarak görmez. Aksine kendisini Akhilleus üzerinde hakimiyet kurabilmeyi ümit eden bir

²⁴ Frank Olin Copley, “Servitium Amoris in the Roman Elegist”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 78 (1947), 285

²⁵ Copley, “Servitium Amoris”, 285.

²⁶ Copley, “Servitium Amoris”, 297.

elegeia puella'sı gibi konumlandırır.²⁷ Mektup boyunca Briseis bu motivasyonla hareket eder ve kimi zaman kendini acındırarak kimi zaman yalvararak veya başka taktikler uygulayarak Akhilleus'un olası duygularını manipüle etmeye çalışır. Örneğin Briseis, Agamemnon'un çadırında savunmasız halde, hayatı tehlikededir ve Akhilleus'un onu kurtarmasını beklemektedir. Bu durum aşk *elegeia*'sının *puella*'nın hastalanıp hayatının tehlikeye girdiğini anlatan şiirleriyle paralellik gösterir. Tibullus şöyle söyler; “*Destek ol Phoebus: senin payına büyük bir övgü düşecek, Bir hayatı kurtararak iki kişiyi geri getirdiğinde*” (Tib. III.10.19-20). Propertius da benzer bir düşüncüyü ifade eder: “*Kasvetli kader teknesi, açılıp yeraltı gölüne aşkımızı taşıyacak. | Eğer ikimize de acıyamıyorsanız, yalvarıyorum, birimize acıyın! | O yaşarsa ben de yaşayacağım. O ölürse ben de öleceğim.*” (Prop. II.28b.39-42). *Puella*'nın hastalığı, sevgilisinin ona olan sevgisini ve bağlılığını göstermesine neden olur. Aşık, *puella*'nın savunmasızlığının farkındadır ve onun güvenliğinden endişe eder. *Puella*'sını kaybetme korkusu ise çarçabuk tepki vermesine neden olur. Briseis, Akhilleus'un da aynı korkuyu yaşamasını ister. Agamemnon'un çadırında karşılaşacağı olası tehlikeleri hatırlatarak bir an evvel kendisini kurtarmaya geleceğini ve böylece kendisine olan sevgisini göstereceğini umar.²⁸

James, *elegeia puellasi*'nin sevgilisinin duygularını etkileyip onun üzerinde hakimiyet kurabilmesi için konuşmasında üç temel ögenin olması gerektiğini söyler. Bunlar, *blanditiae*, *fallacia* ve bağlılık göstergeleridir.²⁹ *Blanditiae*, tatlı aşk sözcükleri ve iltifatları; *fallacia*, başta bir *puella*'nın sadakati ve elde edilebilirliği hakkında yalanlar olmak üzere sahte vaatleri de içeren kandırma sözlerini ifade eder. Bağlılık gösterileri ise, bir sevgilinin ayrılması ihtimali karşısında histerik davranışlar ve konuşmalar, abartılı kıskançlık gösterileri, sadakatsizlik suçlamaları, acılı gözyaşları ve ara sıra sözlü tacizin eşlik ettiği fiziksel şiddeti içerir.³⁰ Briseis'in bu mektubu, bir *elegeia puella*'sının monoloğu olarak kabul edilirse, konuşmasında üç temel ögeden bağlılık gösterileri ve *blanditiae*'yı kullandığı görülür.³¹

Briseis'in yoğun bir şekilde başvurduğu bağlılık gösterileri içinde en dikkat çeken, Briseis'in, Akhilleus'un Troya'dan ayrılıp eve dönmeyi

²⁷ Brieanne Taylor Glaicar, *Briseis' Elegiac Failure in Heroides 3*, (University of Alberta, 2017), 49.

²⁸ Glaicar, *Briseis' Elegiac*, 48.

²⁹ Sharon L. James, “Ipsa Dixerat: Women's Words In Roman Love Elegy”, *Phoenix*, 64 /4 (2010), 320.

³⁰ James, “Ipsa Dixerat”, 320.

³¹ Glaicar, *Briseis' Elegiac*, 62.

planladığını öğrendiğinde verdiği histerik tepkidir; Briseis intihara meyilli görünür. Akhilleus'tan kalıcı olarak uzak kalmaktansa ölmeyi tercih edeceğini iddia eder: “Yalvarırım toprak yarılsın yutsun beni, | bensiz Pythia kürekleriyle köpürmesin deniz | ya da çakan şimşeğin kızıl ateşiyle yanayım, | beni bırakıp gemilerinizin gidişini görmeyeyim!” (Her. III.63-66) Ancak bu kendini öldürme kararı geçicidir ve samimi olmaktan ziyade stratejiktir.³² Briseis, Akhilleus'da suçluluk duygusu uyandırmayı ve mektubunun aciliyetini vurgulayarak Akhilleus'un hemen yanıt vermesini umar.³³ Zira hemen devamındaki dizelerde ölmek için yalvarmak yerine Akhilleus'a onu kölesi olarak evine götürmesi için yalvarır: “Şimdi baba yurduna dönmek seni memnun ediyorsa, | senin gemin için büyük bir yük olmam. | Bir esir olarak seni takip edeyim” (Her. III.68-70).

Briseis, Akhilleus'u sadakatsizlikle de suçlar: “Şimdi yemin et bana, erlerin en yiğidi, | ben hariç hiçbir kadından zevk almadığına, | Danauslar senin yas tuttuğunu düşünüyorlar, mızraplar seni harekete geçiriyor, | şefkatli bir kız, seni yumuşak göğsünde tutuyor” der (Her. III.111-114). Buna karşın bizzat kendisi Akhilleus'a sadakat yemini eder. Briseis'in buradaki yemini, Agamemnon'un *İlyada*'da Akhilleus'a ettiği “Briseis'e hiçbir şekilde dokunmadığına” dair yemini (Il.19.258-265) çağrıştırır.³⁴ Briseis, Agamemnon'la hiçbir şekilde birlikte olmadığını söyler (Her. III.109). Sözünün ciddiyetini vurgulamak için de yemini ölen kocasının kemikleri üzerine eder (Her. III.103). Briseis bu tutumuyla yani Akhilleus'a sadakat yemini edip ondan da sadakat beklemesiyle aşkta arzu edilen bir durumu yerine getirmiş olur.³⁵

Briseis'in mektubunda sözlü taciz olarak değerlendirilebilecek ifadeler de vardır. Örneğin Briseis, Akhilleus'un kendisine yeterince değer vermediğini söyler (Her. III.41-42): “Nasıl bir suç işledim de senin için böyle değersiz olmayı hak ettim, Akhilleus? | Umarsız aşkın bu kadar çabuk nereye kaçtı?” Bu suçlama, Propertius'un *puella*'sı Cynthia'nın suçlamasına benzer; O da “Neden beni yakacak odun yığını için rüzgarlar dilemedin? Nankör. | Alevlerim neden nard yağı kokmuyordu? | O kadar mı zordu mezarıma ucuz sümbüller atmak, | mezarımı kırık bir kavanozla arındırmak?” (Prop. IV.7.31-34) diyerek Propertius'u kendisine değer vermemekle suçlar. Yalnız burada Cynthia'nın değersizliği maddi anlamdadır. Karşılığında, askeri yaşam tarzını ve onunla gelen zenginliği reddeden *elegeia* aşığı, sevgilisine verebileceği en değerli şeyin şiirleri

³² Glaicar, *Briseis' Elegiac*, 62.

³³ Glaicar, *Briseis' Elegiac*, 62.

³⁴ Glaicar, *Briseis' Elegiac*, 64.

³⁵ James, *Ipsa Dixerat*, 321.

olduğunu ve sanatıyla onun gönlünü kazanmak istediğini söyler.³⁶ Her iki kadın da sevgililerinin onlara değer vermemesine kızar ve daha iyi muameleyi hak ettiklerini düşünür. Bu hoşnutsuzluğu dile getirmek için sitem ederler ve sevgililerine aşklarını ilan etmeleri için bir fırsat sunarlar.³⁷

Blanditiae'ın³⁸ kullanımı ise daha sınırlı olmakla birlikte en güçlü örneği Briseis'in yine Akhilleus'a verdiği yukarıda bahsettiğimiz sadakat yemininde görülür (*Her.* III.103-110). Briseis, kocasının ve ailesinin öldürülmesinin kendisi için travmatik olmasına rağmen, Akhilleus için büyük bir askeri başarı olduğunun farkındadır.³⁹ Onun için *fortis* (*Her.* III.137) sıfatını ve bunun üstünlük derecesi *fortissimus* (*Her.* III 111) sıfatını kullanır, böylece onun askerlerin en cesuru olduğunu kabul eder. *Heroides*'teki diğer mektuplarda kadın kahramanlar âşıklarının kendilerine tepki vermelerini sağlamak için tatlı sözler yerine hakaret dolu sözcükleri kullanırken, Briseis, Akhilleus'a sevgi ifadelerini kullanarak yalvarır.⁴⁰

Briseis'in Akhilleus'u harekete geçirme çabasının devam ettiği 113-122. dizelerde Ovidius aşk *elegeia*'sının başka bir genel kavramıyla yeniden oynar; savaş ve aşk kıyaslaması. Savaşın aşkın antitezi olması ve âşğın evde sevgilisi ve diğer kişilerle geçirilecek sakin bir hayatın güvenliği ve neşesi için savaşın kanla gelen ününü küçümsemesi, bu türün en yaygın ve önemli motiflerinden biridir. Bu dizelerde Briseis, Akhilleus'u gönül eğlendirmek, lir çalmak gibi bir savaşçıya yakışmayacak davranışları tercih etmekle suçlayarak, onu utandırıp savaşa döndürmeye çalışır. Çünkü şan ve şeref Akhilleus için çok önemlidir ama o bunlar için hiçbir şey yapmamaktadır. Gerçek bir *elegeia puella*'sı sevgilisinin savaşa gitmesini ve dövüşmesini asla istemez. Ancak Briseis, Akhilleus'la olan ilişkisini yeniden kurmak için aşkın düşmanı olan savaşı çağırmalıdır.⁴¹ Çünkü onun tek amacı Akhilleus'un koruyuculuğunu elde edebilmektir bunun da Akhilleus tekrar savaşa dönerse mümkün olacağını düşünür.

Briseis, Akhilleus'a karşı *elegeia puella*'sı için başarılı olan ikna tekniklerini kullanırken aşk *elegeia*'sının anlatım biçiminden ve dilinden

³⁶ Ayrıca bk. *Ov. Am.* I.10.

³⁷ Glaicar, *Briseis' Elegiac*, 67.

³⁸ Ovidius, *Ars Amatoria*'da (I.455-456) *blanditiae*'ın önemini vurgulamış ve aşkta mutlu olmaları için erkeklere verdiği tavsiyeler arasına kadınları etkileyebilmek için yazdıkları mektupların iltifat sözleriyle (*blandis verbis*) dolu olmasını da eklemiştir. Ona göre kadınların tatlı sözler ve iltifatlar (*blanditiae*) karşısında kayıtsız kalmaları mümkün değildir (I. 273-274).

³⁹ Glaicar, *Briseis' Elegiac*, 70.

⁴⁰ Glaicar, *Briseis' Elegiac*, 70.

⁴¹ Jacobson, *Ovid's Heroides*, 36.

yararlanır. Örnekleyecek olursak, şiirin başlarındaki mektubun yazıldığı tabletin gözyaşı lekeli olması *elegeia*'ya bir göndermedir (Catull. 68.2; Prop. IV.3.3-4). Mektupta bu gözyaşları Briseis'in Akhilleus'a mektubunu yazarken yaşadığı acının ve ıstırabın hem yoğunluğunu hem de samimiyetini vurgulamak için kullanılır.⁴² *Mora* (Her. III.13) ve *lentus* (Her. III.22,138) gibi sözcükler *elegeia*'da âşıkların sabırsızlığının vurgulandığı dizelerde sık sık görülür. 17. dizede ise *elegeia*'nın klişe kahramanlarından “*custos*” yani bekçiye bir gönderme vardır. Sevgilisiyle gizlice buluşmak için dışarı çıkan *elegeia puella*'sı gibi "bekçileri atlatmak" ister (Her. III 17-20); 26. Dizede ise “*cupidi nomen amantis habe!*” ifadesi ile Briseis, Akhilleus'tan *elegeia*'daki “tutkulu bir âşık gibi davranmasını” beklemektedir. Briseis zamanı, Akhilleus'un istekli bir âşık olmadığı ancak olması gerektiği gecelerin (Her. III.21-22) geçişine göre ölçer (Her. III.21-22). “*Nec miseram lenta ferreus ure mora*” = “*acımasız biri olarak ağırdan alıp oyalanarak zavallı kızı yakıp küle çevirme*” dizesindeki (Her. III.138) anlatım biçimi ve sözcük terminolojisi *elegeia*'ya yakındır. Akhilleus'la hayal ettiği ilişkisi her şeyin ölçüsüdür. Onur ve kahramanlık gibi daha büyük meseleler yoktur; yalnızca kendisi ve içinde bulunduğu zor durum vardır.⁴³ *Elegeia*'ya özgü anlatımın ve dilin özellikle mektubun başlarında kullanılması Briseis'in aşk acısı çeken âşık bir Romalı kadına dönüşümüne zemin hazırlar.

Ovidius, Briseis'i Romalı bir kadına nasıl dönüştürür? Ovidius'un Briseis'i Homeros'un kahramanlık destanı kahramanından çok Romalı özellikleri taşıyan Romalı bir kadını simgeler. Ovidius'un *Heroides*'te başka mektuplarda da karakterleri temsil ettikleri şeyle ilgili Roma ideallerine uygun hale getirmekten ve öykünün temel dinamiklerini değiştirmekten çekinmez.⁴⁴ Örneğin Penelope'nin Odysseus'a yazdığı mektupta Penelope'yi ideal eş yerine “ideal Romalı eş” yapmak için bazı önemli bilgileri değiştirir. Mektupta Penelope, Telemakhos'un Odysseus'un nerede olduğunu tespit etmesi için Pylos ve Sparta'ya gönderilmesinde kendi payı olduğunu söyler (Her. I.63-66). Homeros'taki bu keşif gezisinin asıl amacı Odysseus'un yerini keşfetmek değildi. Odysseus'un yerini bilen Athena, Pylos ya da Sparta'da Odysseus'un yerini kimsenin bilmediğini zaten biliyordu. Gezinin tüm amacı Telemakhos'un erkekliğe yükselişine yardımcı olmak ve diğer Yunan topluluklarına onun babasını bağımsız olarak arayacak yaşta ve mizaçta olduğunu göstermekti. Ovidius'un anlatısında ise annesinin arayışının bir

⁴² Glaicar, *Briseis' Elegiac*, 69.

⁴³ Mack, *Ovid*, 77.

⁴⁴ Joseph J. Laughman, *Ovid's Heroides 3: Ovid In the Style of Ovid*, Tufts University, (2019), 8.

aracı haline gelir, bu durum öyküdeki vurguyu Telemakhos'tan Penelope'ye kaydırır⁴⁵ ve tüm haneyi Romalı yapar.⁴⁶

Briseis'in Romalı yönü en çok kendisini önemli erkeklerin kararlarını etkileyebilecek siyasi bir aktör olarak görmesinde belirir.⁴⁷ Bunu “*ey Danauslar beni gönderin! Elçi olarak efendime soracağım*” (*Her. III.127*) dizesinden çıkarmaktayız. Burada Briseis, Akhilleus'u savaşa tekrar girmeye ikna edebilmek için elçi olarak gönderilmeyi istemektedir. Bu durum Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk dönemindeki politikacıların eşlerinin gerçek hayattaki örnekleriyle örtüşür. Örneğin, Cicero'nun karısının, Cicero'nun sürgünü sırasındaki faaliyetleri, Cicero'nun Roma'ya geri çağrılmasını sağlamak için önde gelen politikacıları etkilemeyi amaçlıyordu.⁴⁸ Bunu, Cicero'nun *Epistulae Ad Familiares* (14.2) adlı eserinde, Cicero'nun, Terentia'nın onun dönüşü için siyasi çevreleri araştırdığını ileri sürmesinden anlayabiliriz. Aynı mektuptan aile işlerini ve mali işleri onun yürüttüğünü kesin olarak biliyoruz. Benzer şekilde Ovidius, *Tristia* I.6'da, kendi sürgününden dönüşünü güvence altına almada karısının siyasi anlamda önemli bir rol oynayacağını düşünür. *Epistulae Ex Ponto*'da da (III.1) karısına, Augustus'un karısı Livia'ya nasıl yaklaşması gerektiğine dair talimatlar verir ve Augustus'un kuzeni Marcia'nın hanesini onurlandırma yükümlüğünü hatırlatır. Böylece karısının Augustus'la bağlantı kurabileceğini ima eder. Siyasi meselelerde figür olarak kadınların yeri, Livia ve Agrippina gibi eşleri ve çocuklarının yanında ciddi siyasi etkiye sahip olan diğer tarihi şahsiyetlere de uzanıyor. Dolayısıyla Briseis'in bir elçi olarak hareket etme arzusu, Ovidius'un zamanındaki bir Romalı için tanınabilir bir şey olacaktır.⁴⁹

Briseis'in Romalılaştırılmasının ikinci adımı Yunan ve Roma toplumlarında kölelik anlayışındaki fark ile ilişkilidir.⁵⁰ Homeros dünyasında

⁴⁵ Laughman, *Ovid's Heroides* 3, 9.

⁴⁶ *Heroides*'te Dido'nun karakteri de *Aeneis*'te olduğundan daha farklıdır. Aeneas'a yazdığı mektupta Dido, *Aeneis*'takine tezat oluşturacak şekilde daha sempatik bir karakterdir. Aeneas'ı adasında ağırlayan Dido onu oğlu Iulius'la birlikte zaferlerden ün elde edebilmesi için Kartaca'nın doğru bir yer olacağına inandırmaya çalışır (*Ov. Her. VII.153-156*). Sadece Aeneas'ı değil Aeneas'ın çocuklarını da gözetir ve Aeneas'a kendisini terk etmemesi için yalvarır. Daha önemlisi Dido intikam taraftarı değildir. Kendisini öldürmek yerine yalvararak Aeneas'ı kalmaya ikna etmeye çalışır; Trey M. Muraoka, “From the *Heroides*: Re-Centering Myth through Epistolary Form”, *Studies in Mediterranean Antiquity and Classics*, 4/1 (2016), 8.

⁴⁷ Laughman, *Ovid's Heroides* 3, 12.

⁴⁸ Laughman, *Ovid's Heroides* 3, 12.

⁴⁹ Laughman, *Ovid's Heroides* 3, 13.

⁵⁰ Laughman, *Ovid's Heroides* 3, 13.

kölenin eşten ziyade cariyeye olma olasılığı daha fazladır. Roma'da ise azat edilen kölenin Roma vatandaşlığı elde etme hakkı vardı. Ancak diğer Roma vatandaşları ile aynı hak ve ayrıcalıklara sahip olamıyordu. Azat edilen kadın köle, kendisini azat eden kişinin vesayeti altına girerdi. İ.Ö. 18'de *lex Iulia* ile azatlılarla özgür kişiler arasındaki evlilik yasağı kaldırıldı.⁵¹ Bu durumda Briseis'in kölelikten eşliğe geçebilme olasılığı daha fazlaydı.

Briseis'in karakter betimlemesine bakacak olursak: Briseis, Ovidius'un diğer kahramanlarından farklıdır. Dido'nun çekiciliğine, Phaedra'nın baştan çıkarıcılığına, Medea'nın gözü karalığına, Hypsipyle'nin tehlikeli kişiliğine, Phyllis'in coşkısına, Laodamia'nın hasta davranışlarına, Helena'nın kendini beğenmişliğine, Oenone'nin açık sözlülüğüne sahip değildir.⁵² İç dünyası hepsinden kötü durumdadır. Mutsuzdur, geçmişin travmasını yaşamakta, geleceğinden de endişe duymaktadır. Briseis, duygusaldır, alçak gönüllüdür, sitemkardır, tavizkardır, korku doludur.

Alçak gönüllü Briseis; Briseis, Akhilleus'u kendisini kurtarması için ikna etmeye çalışırken öncelikle onu kızdırmamaya çalışır. Bu nedenle Briseis mektubun açılışında saldırgan ya da kibirli bir tutum sergilemez, alçak gönüllü davranır. Briseis'in, önceden bir prensesken şimdi Agamemnon'la Akhilleus arasındaki alışverişin bir nesnesi haline gelmesine ya da tutsak alınmasına öfke duyması beklenebilir ancak Briseis daha çok savunmacı bir duruş, bir mahcubiyet sergiler (*Her. III.2*):⁵³ “*Yunancam iyi değil, ne de olsa bir yabancıyım*” der. Burada Ovidius'a özgü bir mizah olsa da “*barbarica Graeca*” sözcüklerinin yan yana gelmesi, kendisiyle Akhilleus arasındaki uçurumun farkında olduğunu ortaya koyar yani Akhilleus bir Yunan yiğidi, kendisi ise bir barbar ve köledir. Alçak gönüllülükle “*birazcık hakkım varsa yakınacağım*” der ve Akhilleus'a ilk olarak *dominus* ikinci olarak *vir* diye hitap eder (*Her. III.5*). Yani Akhilleus her şeyden önce onun efendisidir. Kendi yaşamını Akhilleus'un ona bağışladığı bir hediye olarak niteler (*Her. III.149*).

Sitemkâr Briseis: Briseis, Akhilleus, kendisini Agamemnon'a bu kadar çabuk verdiği için sitemkârdır, “*beni Agamemnon'a vermek senin suçun değildi ama bunu bu kadar çabuk yapmamalıydın*” der (*Her. III.7*). Ayrıca başına gelenleri çaresizce kaderine yükler ve kaderine sitem eder:

⁵¹ Sevgi, Yıldız, “Roma Hukukunda Evlenme Engelleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 69/2 (2020), 906.

⁵² Florence, Verducci, “*Servitium Amoris: Heroides 3*”, *Ovid's Toyshop of the Heart: Epistulae Heroidum*. (Princeton: Princeton University, 1985), 119.

⁵³ Jacobson, *Ovid's Heroides*, 23.

“Yoksa acı kader zavallıları sürekli eziyor mu? | Kötü şeylerin ardından gelmez mi daha hoş vakitler?” (Her. III.43-44)

Tavizkâr Briseis: Briseis'in en büyük tavizi bir kadının kocasının peşinden gittiği gibi değil, bir tutsak olarak Akhilleus'un peşinden gideceğini ve hatta onun yeni eşiyle birlikte yaşamayı göze alabileceğini söylemesidir. Yani Akhilleus'un *coniunx*'u değil *serva*'sı olmayı kabul eder. Tek şartı vardır: “yeter ki Akhilleus'un yeni eşi onu azarlamasın” (Her. III.77).

Duygusal Briseis: Mektupta Briseis, baştan sona duygusal bir karakter olarak görünmektedir. Çaresizlik, korku ve güvende olmama, Akhilleus'la olan ilişkisinde hâkim duygulardır. Briseis, Akhilleus'suz bir yaşamdan çok korkar. Vatanından koparılmış, erkek kardeşleri ve kocası da dahil olmak üzere ailesi yok edilmiş, kendisi de tutsak edilmiş bir kadın olarak tek tesellisi Akhilleus'un ona iyi davranması ve ondan göreceği destektir.⁵⁴ (Her. III.51-54) Briseis'in yurdunun yıkımına ve ailesinin katledilmesine ilişkin anlatıda, baştan sona vurgu, onun bizzat bu felaketi deneyimlemesi üzerindedir: *vidi* (Her. III.45,47,49), *fuera*m (Her. III.46). Bütün bunların gözlerinin önünde gerçekleşmesi onun ıstırabını büyük ölçüde artırmıştır.⁵⁵ Anlatıda şehrinin yıkımından (Her. III.45-46) kardeşlerinin öldürülmesine (Her. III.47-48) ve kocasının öldürülmesine (Her. III.49-50) doğru duygusal bir ilerleme vardır. Bize göre Briseis'in başına gelen felaketin kapsamı gitgide daralıyor gibi görünse de, aslında tam tersi Briseis açısından kişisel korku gitgide artmaktadır.⁵⁶

Ovidius, Briseis'in iç dünyasında kalıcı izler bırakan böyle bir deneyimin travmatik olduğunu farkındaydı. Briseis'in konuşmasında, hislerinde, düşüncelerinde geçmişin bu izi silinemez olaylarının etkisi sürekli hissedilir. Hayatta kalmasını Akhilleus'un ona bahsettiği bir hediye olarak görür. Ölen akrabalarını farklı bağlamlarda tekrar eder (Her. III.47, 103, 143). Yakınlarının kaybı Briseis'i özellikle aile ilişkilerine ve değerlerine karşı duyarlı hale getirir.⁵⁷

Briseis, Akhilleus'tan alındığında geçmişinin tekerrür ettiğini görür, “zavallı benim tekrar payıma düşen tutsaklığı” der (Her. III.16). Nasıl ki bir zamanlar kentinin yıkılmasında ve ailesinin katledilmesinde kendisi için önemi olan her şeyi kaybetmişse, şimdi de Akhilleus'tan alınmasıyla kendisi için anlamı olan her şeyden bir kez daha yoksun kalmıştır. İkinci kez,

⁵⁴ Jacobson, *Ovid's Heroides*, 26.

⁵⁵ Jacobson, *Ovid's Heroides*, 30.

⁵⁶ Jacobson, *Ovid's Heroides*, 30.

⁵⁷ Jacobson, *Ovid's Heroides*, 26.

yaşamına anlam ve güvence sağlayan insanlardan ve yerlerden kopmuştur.⁵⁸ En büyük duygusu korkudur, tekrar terk edilme korkusudur. Akhilleus'un, tüm önceki kayıplarının yerine geçtiği fikri “*bu acı kayıplardan sonra sahip olduğum yalnız sendin, | sen benim sahibimdin, eşimdin, kardeşimdin*” dizeleriyle (*Her.* III.51-52) açıkça ifade edilir.⁵⁹ Artık Akhilleus güvenebileceği tek kişidir, onu tamamen yalnız ve terk edilmiş ve çaresiz hissetmekten alıkoyan tek kişidir. Aslında burada çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır; Briseis teselliyi onun tüm acılarına neden olan adamda bulmaktadır.⁶⁰ Hayatının ikilemi ve trajedisi, kocasını ve kardeşlerini öldüren adamın cariyesi olmasıdır.⁶¹ Bu nedenle hep bir suçluluk hissetmektedir. Şiirin sonlarında kendisini yalnız ve değersiz hissetmeme arzusu suçluluk duygusuyla da birleşince olsa gerek kendisini öldüreceğini ya da Akhilleus'tan kendisini öldürmesini isteyeceğini söyler. Daha önce bir kez daha dile getirilen ölme isteği (*Her.* III.63-66) ya da intihar tehdidi esaret altındaki insanların sürekli olarak intihar fantezisiyle yaşadıkları ve aşırı durumlarda intihar isteğinin direniş ve gurur belirtisi olabileceği düşünüldüğünde Briseis'in psikolojisi açısından şaşırtıcı değildir.⁶²

Sonuç olarak Ovidius'un Briseis'i, epik dünyada kaybolmuş, köleleştirilmiş bir kızın, yalnız ve çaresiz Romalı bir *elegeia puella*'sına ustaca dönüştürülmüş halidir. Homeros'ta hakkında çok az şey söylenen Briseis, Ovidius'un bu yapıtında kendisine bir kimlik bulur. Çok iyi bir öykülemeci olan Ovidius'un *Heroides*'i, onun farklı yazınsal türler arasında bir denge kurması veya onları tutarlı bir birlik içinde birleştirme becerisiyle öne çıkar. Bu incelediğimiz mektup, mitolojiden seçilmiş, tragedyaya uygun düşebilecek bir konunun destan ve aşk *elegeia*'sıyla ortak paydada buluşmasını sağlamıştır. Ovidius aşk *elegeia*'sının en yaygın motifi *servitium amoris*'i alışılmışın dışında yepyeni bir tarzda, bir kadının bakış açısıyla mektup stiline uyarlar. Aşk *elegeia*'sının başka motifleri yanında dil ve terminolojisinden de yararlanır. Aynı zamanda mektup bir monolog şeklinde tasarlandığı için retorik öğelerini de kullanır.

⁵⁸ Jacobson, “*Ovid's Heroides*”, 27-28.

⁵⁹ Bu sözler, Andromakhe'nin Hektor'a söylediği sözlerden esinlenmiştir: “*Sen bana bir babasın Hektor, | Ulu Anamsın benim, kardeşimsin, | arkadaşısın sıcak döşeğimin.*” (*Il.* 6.429-430).

⁶⁰ Jacobson, *Ovid's Heroides*, 33.

⁶¹ *Heroides*'teki bu mektup köle psikolojisi açısından da incelenmiştir. Tutsak edilen kimselerin kendilerini esir alan kimselere karşı aşırı bir aşkla bağlanmasını ifade eden Stocholm sendromu denilen bir kavramla Briseis'in ruh hali irdelenmiştir. Bk. Micheal Kelly, “*Ovid's Portroyal of Briseis in Heroides*”, *Antichthon*, 33 (1999), 77-80.

⁶² Kelly, “*Ovid's Portroyal of Briseis*”, 80.

Ovidius Yunan kahramanlık çağındaki olayların bir kadın üzerinde nasıl bir etki yarattığını bir Romalı bakış açısıyla aktarır. Savaş destanı olması nedeniyle Homeros'ta fazla üzerinde durulmayan savaşın kadınlar üzerindeki duygusal ve ruhsal etkisini göstermektedir; savaşta kocasını, babasını, erkek kardeşini kaybeden Briseis duygusal ve ruhsal olarak alt üst olmuştur. Akhilleus'un onu sevmeye ihtimali tek tesellisidir. Kaybettiği herkesin yerine Akhilleus'u koyan Briseis'in onu kaybetme düşüncesi daha önce yaşadığı acıları bir kez daha yaşamasına neden olacaktır. Bu nedenle Briseis'in, mektup boyunca tüm motivasyonu Akhilleus'u kendisini Agamemnon'un çadırından geri almaya ikna etmektir.

Son olarak, Ovidius, sürgün yeri Tomis'ten bir arkadaşına yazdığı mektupta, mektup yazma eyleminin şairin "[*muhababının*] yüz ifadelerini zihninde görmesine" (*et videor vultus mente videre tuos*) olarak tanıdığını söyler (Ov. *Pont.* II.4.89). Ovidius'un kendi sözlerinden hareketle, Briseis'in ağzından bu mektubu yazarken mektubun Akhilleus'un yüz ifadelerine yansiyacak kadar duygulanmasını amaçladığını ve bunu başardığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Akçay, Nilüfer. Ovidius'un Heriodes Eserinde Kadın Doğası. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul, 2008.
- Akçay, Nilüfer. *Ovidius, Heriodes, Kadın Kahramanların Aşk Mektupları*, İstanbul: Kabalcı, 2011.
- Arthur Marilyn B. "Early Greece: The Origins Of The Western Attitude Toward Women," *Arethusa* 6/1 (1973): 7-58.
- Catull. (Catullus) = *Catullus. Tibullus. Pervigilium Veneris*. (Trans. F. W. Cornish, J. P. Postgate, J. W. Mackail). Loeb Classical Library 6. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1913.
- Cicero. *Letters to Friends, Volume I: Letters 1-113*. (Trans. D. R. Shackleton Bailey). Loeb Classical Library 205. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001.
- Copley, Frank Olin. "Servitium Amoris in the Roman Elegists", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 78 (1947): 285-300.
- Duncan, F. Kennedy. "The Epistolary Mode and the First of Ovid's *Heriodes*," *The Classical Quarterly* 34 (1984):1-11.
- Easterling Patricia E. "Men's κλέος and Women's γόος: Female Voices in the Iliad," *Journal of Modern Greek Studies* 9/2 (1991): 145-151.
- Farron Steven. "The Portrayal of Women in the Iliad," *Acta Classica* 22 (1979): 1-31.

- Florence Verducci, “Servitium Amoris: Heroides 3”, In *Ovid’s Toyshop of the Heart: Epistulae Heroidum*. (Princeton: Princeton University, 1985): 88-121.
- Glaicar, Brieanne Taylor. *Briseis’ Elegiac Failure in Heroides 3*. University of Alberta, 2017.
- Hom. *Il.* (Homeros, *İlias*) = *Homeros. İlyada*. (Çev. Azra Erhat- A. Kadir). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Hom. *Od.* (Homeros, *Odysseia*) = *Homeros. Odysseia*. (Çev. Azra Erhat- A. Kadir). İstanbul: Can Yayınları, 2011.
- Hor. Carm.* (Horatius, *Carmina*) = *Horace. Odes and Epodes*. (Trans. Niall Rudd). Loeb Classical Library 33. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.
- Jacobson, Howard. *Ovid’s Heroides*. Princeton, New Jersey: Princeton University, 1974.
- James, Sharon. “Ipsa Dixerat: Women’s Words in Roman Love Elegy” *Phoenix* 64/3-4 (2010): 314-344.
- Joseph, J. Laughman. *Ovid’s Heroides 3: Ovid In the Style of Ovid*. Tufts University: Latin Qualifying Paper Master of Arts in Classics, 2019.
- Mack, Sara. *Ovid*. New Haven And London: Yale University Press, 1988.
- Micheal Kelly. “Ovid’s Portroyal of Briseis in Heroides”, *Antichthon* 33 (1999): 77-80.
- Ov. Am.* (Ovidius, *Amores*) = *Ovid. Heroides. Amores*. (Trans. Grant Showerman). Loeb Classical Library 41. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.
- Ov. Ars Am.* (Ovidius, *Ars Amatoria*) = *Ovid. Art of Love. Cosmetics. Remedies for Love. Ibis. Walnut-tree. Sea Fishing. Consolation*. (Trans. J. H. Mozley). Loeb Classical Library 232. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1929.
- Ov. Pont.* (Ovidius, *Epustulae Ex Ponto*) = *Ovid. Tristia. Ex Ponto*. (Trans. A. L. Wheeler). Loeb Classical Library 151. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924.
- Ov. Rem. am.* (Ovidius, *Remedia amoris*) = *Ovid. Art of Love. Cosmetics. Remedies for Love. Ibis. Walnut-tree. Sea Fishing. Consolation*. (Trans. J. H. Mozley). Loeb Classical Library 232. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1929.
- Ov. Her.* (Ovidius, *Heroides*) = *Ovid. Heroides. Amores*. (Trans. Grant Showerman). Loeb Classical Library 41. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.
- Prop.* (Propertius) = *Propertius. Elegies*. (Trans. G. P. Goold). Loeb Classical Library 18. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.

- Sevgi, Yıldız. "Roma Hukukunda Evlenme Engelleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 69/2 (2020): 879-914.
- Tib. (Tibullus) = *Catullus. Tibullus. Pervigilium Veneris*. (Trans. F. W. Cornish, J. P. Postgate, J. W. Mackail). Loeb Classical Library 6. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1913.
- Trapp, Michael. *Greek and Latin Letters: An Anthology with Translation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Trey, M. Muraoka. "From the Heroides: Re-Centering Myth through Epistolary Form", *Studies in Mediterranean Antiquity and Classics* 4/1 (2016) : 1-11.
- Whittaker, Helene. "The Status of Arete in the Phaeacian Episode in Homer's Odyssey," *Symbolae Osloenses* 74/1, (1999): 140-150.